एवंईश्वरस्यापिजीवत्वेउपाधिसंबंधएवकारणमित्युक्तं तत्रकिंउपाधिभिःकृत्स्नंब्रह्मउपाधीयतेउतब्रह्मणोंऽशाएवोपधीयंते आद्येजीवबहुत्वानुपपत्तिः अंत्येब्रह्मणोनिष्कलत्वानुपपत्तिः अंशस्यांशित्वायोगा
जीवेशयोरभेदानुपपत्तिश्चेत्याशंक्याह पूर्णादिति पूर्णात्व्यापकात्चिदाकाशात् पूर्णानिचित्प्रतिबिंबभूतानिजीवरूपाणि उद्धरंतिपृथक्कुर्वंति प्राणादयउपाधिदर्पणाः ननुउपाधीनांपृथक्सत्त्वेपूर्णस्यपूर्णत्व
मेवव्याहन्येतेत्याशंक्याह पूर्णादिति पूर्णानिप्राणादीनिपूर्णादेवचक्रिरेकृतानि अयंभावः घटाकाशन्यायेनोपाध्युपधेययोःपरस्परपरिच्छेदकत्वेन्यतरस्यापिपूर्णत्वंनयुज्यतेऽतउपाधिरप्यध्यस्तएव तथाचा
धिष्ठानाध्यस्तयोर्विषमसत्ताकत्वान्नपरस्परपरिच्छेदकत्वंकिंत्वितरेतरतिरोधायकत्वमेवास्तीतिस्वस्वप्रतीतिकालेद्वयोरपिपूर्णत्वं प्रतियोगिनस्तदानीमदर्शनात् कल्पितउपाधिर्जीवेश्वरभेदेहेतुरित्यर्थः यदातु
पूर्णानिप्राणादीनिब्रह्मण्यध्यस्तानिततःसकाशात्हरंतिसम्यगवेक्षणेनदूरीकुर्वंतिरज्जुतइवसर्पंतदाजीवेशभेदनिमित्तस्योपाधेरभावात्पूर्णंब्रह्मैवावशिष्यते यथोक्तंविष्णुपुराणे विभेदजनकेऽज्ञानेनाशमात्यंति
कंगते आत्मनोब्रह्मणाभेदमसंतंकःकरिष्यतीति एवंचअंशांशित्वरूपेणजीवेशयोर्भेदानुपगमादनुपचरितस्तयोरभेदप्रतिपादकस्तत्त्वमस्यहंब्रह्मास्म्ययमात्माब्रह्मेत्यादिरागमइतिसिद्धं यत्पूर्णंशिष्यतेतंभगवंतंयो
गिनःपश्यंति ॥ १० ॥ तस्मात्पूर्णात् वायुरितिपंचानामपिभूतानामुपलक्षणं तस्माद्वाएतस्मादात्मनआकाशःसंभूतः आकाशाद्वायुः वायोरग्निः अग्नेरापः अद्भ्यःपृथिवीतिततएवसर्वभूतोद्भवश्रुतेः प्रयतः निग्र

पूर्णात्पूर्णान्युद्धरंतिपूर्णात्पूर्णानिचक्रिरे॥ हरंतिपूर्णात्पूर्णानिपूर्णमेवावशिष्यते॥ योगिनस्तंप्रपश्यंतिभगवंतंसनातनं॥१०॥ तस्माद्वैवायुरायातस्तस्मिंश्चप्र
यतःसदा॥ तस्मादग्निश्चसोमश्चतस्मिंश्चप्राणआततः॥ ११॥ सर्वमेवततोविद्यात्तत्तद्वक्तुंनशक्नुमः॥ योगि०॥ १२॥ अपानंगिरतिप्राणःप्राणंगिरतिचंद्र
माः॥ आदित्योगिरतेचंद्रंआदित्यंगिरतेपरः॥ योगि०॥१३॥ एकंपादंनोत्क्षिपतिसलिलाद्धंसउच्चरन्॥ तंचेत्संततमूर्ध्वायनमृत्युर्नामृतंभवेत्॥योगि०॥१४॥

हीतः एतेनतत्रैवलयंदर्शयतातदुपादानकत्वंभूतानामुक्तं अग्निर्भोक्ता सोमोभोज्यं प्राणइतिदेहेंद्रियादिसंघातग्रहणं ॥ ११ ॥ इदंसर्वंततएवआततंतस्माज्जातं तत्आत्मत्वेनप्रसिद्धं तत्तच्छब्दवाच्यं तदितिवा
एतस्यमहतोभूतस्यनामभवतीतिश्रुतिप्रसिद्धेः वक्तुंनशक्नुमः वाचामगोचरंतंयोगिनःपश्यंति ॥ १२ ॥ इदानींतद्दर्शनाभ्युपायंयोगंसंक्षेपेणाह अपानमिति गिरतिउपसंहरतिस्वात्मनियोगशास्त्रोक्तरीत्या पार्ष्णि
नागुदमापीड्यदंतैर्दंतानसंस्पृशन् दृढासनोऽपानवायुमुन्नयेच्चशनैःशनैः तंप्राणेनैकतांनीत्वास्थिरंकृत्वाहृदंबरे चेतोमात्रेणतिष्ठेतत्तच्चबुद्धौविलापयेत् चंद्रमाअत्रमनः आदित्योबुद्धिः परःपरमात्मा एवंयआ
दित्यंगिरतितंयोगिनःपश्यंति ॥ १३ ॥ननुनित्यापरोक्षंब्रह्मयत्साक्षादपरोक्षादितिश्रुतेः अतःकियोगेनेत्याशंक्याह एकमिति हंसइवहंसःपरमात्मा शरीरवृक्षमारूढोपितेनअसंबद्धः सचतुष्पात् सोयमात्माचतुष्पा
दितिश्रुतेः चतुर्णांपादानांजाग्रत्स्वप्नसुषुप्ततुरीयाख्यानांमध्येएकंपादंतुरीयंनोत्क्षिपतिनप्रकाशयति कीदृशःसलिलात्निर्विशेषात्अतिगंभीरात्उच्चरन्उपर्येवपादत्रयेणचरन् तंतुरीयंपादंशिवमद्वैतंचतुर्थमन्यं
तेसआत्मासविज्ञेयइतिश्रुतिप्रसिद्धं ऊर्ध्वायउपरितनायपादत्रयायविश्वतैजसप्राज्ञाख्यायतेषांचालनायेत्यर्थः संततंव्याप्तं तुरीयंत्रिषुसंततमित्युक्तेः नहिचैतन्यानुबंधंविनाविश्वादयःस्वकार्येप्रभवंतितंचेत्प
श्यतितदामृत्युरमृतंचअज्ञानकृतंद्वयंसतिज्ञानेकालत्रयेपिनास्तीत्यर्थः यद्यपिनित्यापरोक्षंब्रह्मतथापिउपाधिविशिष्टेनैवरूपेणपरोक्षंनतुततोनिष्कृष्टरूपेणातस्तदापरोक्ष्याययोगोपेक्षितइत्यर्थः सततमृत्विजमि
तिपाठेऋत्विग्वत्पादत्रयक्रियानिमित्तमित्यर्थः ॥ १४ ॥

Digitized by Google